

DOI: 10.53425/madergisi.906791

Araştırma Makalesi-Research Article

27 MAYIS ASKERİ DARBESİNİN ARDINDAN ALPARSLAN TÜRKESİ KARŞITLIĞININ BASINDA İNŞASI: AKİS MECMUASI ÖRNEĞİ

Enes Bahadır KIZAK*

ÖZ: *Akis*, 1954 yılında yayın hayatına başlamıştır. Ancak 27 Mayıs'tan hemen önce kapatılmış ve askeri darbenin ardından yayın hayatına yeniden başlamıştır. Derginin imtiyaz sahibi Metin Toker'in aynı zamanda CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün damadı olması, *Akis*'i siyasi yaşamı okumada önemli bir noktaya taşımaktadır. *Akis*, 27 Mayıs sonrasında Başbakanlık Müsteşarı olan ve fikirleriyle diğer aktörlerden farklılaşan Alparslan Türkeş'e de önemli bir yer ayırmıştır. 27 Mayıs'tan, Alparslan Türkeş'in de tasfiye edildiği Kasım ayının sonuna kadar geçen sürede Türkeş, neredeyse bütün yayınların konusu olmuştur. Özellikle Alparslan Türkeş'in ve Türkeş'e yakın isimlerin iktidarı CHP'ye bırakmama fikri, *Akis*'te endişeyle karşılanmış ve bu fikirler üzerinden Türkeş'e karşı bir yayın politikası geliştirilmiştir. Alparslan Türkeş'in kişiliğinin övüldüğü durumlar da söz konusudur; ancak genel olarak değerlendirildiğinde, 27 Mayıs'tan itibaren Türkeş ve fikirleri eleştiri konusu haline getirilmiş, özellikle Metin Toker'in "Necip-Nasır" benzetmesi Türkeş'e yönelik algıları da etkilemiştir. Bu açıdan "kudretli albay" nitelemesinin kullanılması da anlamlıdır. *Akis* yayınlarında Alparslan Türkeş'e yönelik bu durumu yoğun bir şekilde işleyerek, Türkeş'in fikirlerine karşı bir yayın politikası izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs, Alparslan Türkeş, Metin Toker, Akis, Milli Birlik Komitesi.

* Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler), enesbahadirkizak@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6893-0392.

Geliş Tarihi-Received Date: 30.03.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date: 25.06.2021

THE CONSTRUCTION OF ALPARSLAN TURKES RESISTANCE IN THE PRESS AFTER THE MAY 27 MILITARY COUP: THE SAMPLE OF *AKIS* MAGAZINE

ABSTRACT: *Akis*, started its publication life in 1954. However, it was closed just before 27 May and resumed its broadcasting life after the military coup. The fact that Metin Toker, the privileged owner of the magazine, is also the son-in-law of CHP Chairman Ismet Inonu brings *Akis* to an important point in reading political life. *Akis* also devoted an important place to Alparslan Turkes, who became the Undersecretary of the Prime Ministry after May 27 and differentiated from other actors with him ideas. During the period from 27 May until the end of November when Alparslan Turkes was also liquidated, Turkes has been the subject of almost all publications. Especially the idea of not leaving the power of Alparslan Turkes and people close to Turkes to CHP was met with concern in *Akis* and a publication policy against Turkes was developed based on these ideas. There are also cases where Alparslan Turkes's personality is praised; However, when evaluated in general, Turkes and his ideas have been criticized since May 27, and especially Metin Toker's "Necip-Nasir" analogy has also affected the perceptions towards Turkes. In this respect, it is also meaningful to use the term "mighty colonel". *Akis*, on the other hand, dealt with this situation regarding Alparslan Turkes intensively in him publications and followed a publication policy against Turkes's ideas.

Keywords: 27 May, Alparslan Turkes, Metin Toker, *Akis*, National Unity Committee.

GİRİŞ

Kurmay Albay Alparslan Türkes, 27 Mayıs'ın ardından Başbakanlık Müsteşarlığı görevini yürütmeye başlamış, karar alma ve uygulama sürecinin etkin isimlerinden biri haline gelmiştir.¹ Makalede de bahsedileceği gibi Alparslan Türkes'in komite içerisindeki

¹ Doğan Akyaz, *Askerî Müdahalelerin Orduya Etkisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 142; William Hale'ye göre Alparslan Türkes'in Başbakanlık Müsteşarlığı görevine getirilmesi, radikal bir dönüşümü savunan alt rütbeli subayların işini kolaylaştırmıştır. Bu yorumdan hareket eden Hale'ye göre Türkes'in Nasır'la karşılaştırılacak kadar güçlü olmasına dair yapılan yorumlar gerçeklikten uzaktır. Hale, 13 Kasım'la ilgili yaptığı yorumlarda Türkes'i "temizliğin kurbanlarından biri" olarak

gruplaşmalarda da etkin bir konum üstlenmesi, isminin sürekli öne çıkmasına ve tartışılmasına da sebep olmuştur.² Bu makalede, 27 Mayıs 1960'ta hiyerarşi dışı örgütlenmeyle gerçekleştirilen askeri darbenin ardından ortaya çıkan yeni siyasi süreçte *Akis* mecmuanın yayın politikasında Alparslan Türkeş'in yeri ve Türkeş'e yönelik bakış açısı incelenecektir. Metin Toker'in imtiyaz sahibi olduğu *Akis* mecmuası, ele alınan dönem itibariyle önem taşımaktadır. Zira aynı zamanda CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün damadı olan ve DP'ye yönelik basındaki muhalefetin başını çeken Toker'in yazılarıyla da destek sağladığı *Akis*, 27 Mayıs'tan itibaren komite içerisinde öne çıkan Alparslan Türkeş'e karşı bir yayın politikası izlemiştir. Bu yayın politikasının arkasında İnönü'nün olup olmadığını bilmek mümkün değildir; fakat 1944'teki Irkçılık-Turancılık Davası da göz önünde bulundurulduğunda Alparslan Türkeş ile İnönü arasında ciddi bir siyasi karşılıktan söz edilebilir. Bu durum, özellikle 27 Mayıs sonrasında da görünür hale gelmiş, Alparslan Türkeş'in başını çektiği ve daha sonra "14'ler" olarak adlandırılan grup ile İnönü'nün şahsında CHP arasında bir gerilim ortaya çıkmıştır. Bu gerilim; iktidarda kalma süresi³, seçimlerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ve DP'ye yönelik bakış açısı olmak üzere belirli hatlar

adlandırmaktadır. Bakınız. William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, çev. Ahmet Fethi (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 162, 173; Doğaner de Türkeş'in kendi inisiyatifleriyle Başbakanlık Müsteşarlığı koltuğuna oturduğunu ve tasfiyesine kadar bu makamda etkili bir figür olarak kaldığını ifade etmektedir. Bakınız. Yasemin Doğaner, "İhtilâlin Mantiği", *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, Haz. Mete Kaan Kaynar (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 108.

² Kurtuluş Kayalı'ya göre bu durum henüz 1959 yılında başlamıştır. Askeri darbe için oluşan gruplaşmalarda yer alan Vehbi Ersü'nün başını çektiği grup geçici iktidarı savunurken, Alparslan Türkeş'in dâhil olduğu grup sürekli iktidarı savunmaktadır. Kayalı, darbenin ardından da Milli Birlik Komitesi içerisinde dört beş farklı grubun oluştuğunu ve birbirleriyle mücadele eden bu gruplardan birine liderlik eden ismin de Alparslan Türkeş olduğunu aktarmaktadır. Bakınız: Kurtuluş Kayalı, *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1994), 63, 75.

³ MBK üyelerinden Ahmet Er'in aktarımına göre CHP bu süreçte iktidarı bir an önce ele geçirmek ve Türkeş'in başını çektiği grubu ikna etmek için farklı formüller geliştirmiştir. Bunlardan biri, Afet İnan'ın evinde, İnönü başkanlığında yapılan bir toplantıda MBK üyelerine "tabii senatörlük" teklif edilmesinin kararlaştırılması ve komite üyelerine iletilmesidir. Ekim ayında Bülent Ecevit'in Ulus gazetesinde konuyu gündeme taşınmasıyla MBK içerisinde tartışma yaşanmış ve Türkeş'in başını

üzerinde ortaya çıkmıştır.⁴ Türkiye’de darbe sonrası siyaseti etkileyen ve tartışmalara sebep olan bu dinamikler, basında da yer edinmiştir. Özellikle 27 Mayıs sonrasında, Alparslan Türkeş’in güçlü bir faktör olarak liderliği ele geçireceği ve askeri yönetimi uzun ve kapsamlı hale getireceğine dair görüşler *Akis*’in yayınlarında önemli ölçüde yer tutmuştur. Toker, darbeden henüz 10 gün geçtikten sonra *Akis*’te kaleme aldığı bir yazıda, Alparslan Türkeş’i isim vermeden, Mısır’daki darbenin lideri Nasır’a benzetmiş ve Türkeş’e karşı bir yayın politikası izlemiştir. Bu makale, imtiyaz sahibi ve yazarının hem ilişkileri hem de görüşleri bakımından önem taşıyan *Akis*’in Alparslan Türkeş’e karşı tutumunu incelemek bakımından önemlidir. *Akis* mecmuası koleksiyonu Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nden elde edilmiştir. İlgili koleksiyonun 27 Mayıs 1960 - 2 Aralık 1960 tarihleri arasındaki 31 sayısı taranmıştır. Bu taramada Tarihsel Betimleyici Analiz yöntemi kullanılmıştır.

1. AKİS’E GENEL BİR BAKIŞ

Metin Toker tarafından, Ankara’da haftalık bir haber mecmuası olarak yayımlanan *Akis*, 15 Mayıs 1954-31 Aralık 1967 tarihleri arasında faaliyetini sürdürmüştür. Mecmuanın ilk sayısının kapığında Celal Bayar yer almış ve ilk sayının yazarları arasında Hikmet Bayur, Mücahit Topalak, Dr. Muhlis Ete, Doç. Cumhuriyet Ferman, Avni Başman, Türkân Baydar, Dr. Esad Eğilmez, Seyfi Kurtbek,

çektığı grubun da etkisiyle reddedilmiştir. Bakınız. Ahmet Er, *Hatıralarım ve Hayatım: 27 Mayıs’tan 12 Eylül’e* (Ankara: Biltek Yayınları, 2006), 78.

⁴ 27 Mayıs’ın ardından, MBK içerisinde Demokrat Parti’nin kapatılıp kapatılmaması tartışılmış ve kapatılmaması yönünde eğilimler söz konusu olmuşken, yapılan bir ihbar neticesinde iki yıldır kongre gerçekleştirilmeyen Demokrat Parti kapatılmıştır. Türkeş’in öne çıktığı grup, bazı CHP’li yöneticilerin tavırlarına karşı MBK olarak karar alınmasını sağlamış ve 32 numaralı tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğde, bazı kimselerin 27 Mayıs’ı kendi partilerine mâl ederek diğer parti mensupları üzerinde baskı kurduğu ifade edilmiş ve 27 Mayıs’ın hiçbir şahsın ve zümrenin lehine yapılmadığı belirtilmiştir. Kısa bir süre geçtikten sonra Cemal Gürsel radyodan yaptığı konuşmada, bazı partilerin DP üyelerine karşı nahoş tavırlar takındıklarını ve bunu ileri götürdüklerini ifade etmiştir. Bakınız. Muammer Taylak, *27 Mayıs ve Türkeş* (İstanbul: Hamle Yayınları, 1994), 48.

Tülya Memluk, Bilge Karasu, İbrahim Cüceoğlu, Ferhan Onat, Fikret Adil, Orhan Remzi Yüreğir, Turhan Dilligil, Melih Başar, Tefrik Ünsi, Eşfak Aykaç ve Nermin Holat yer almıştır.⁵

Haftalık çıkan *Akis* mecmuasının kuruluşu, 1953 yılının sonlarında planlanmaya başlanmıştır. Mecmuanın çıkarılmasını planlayan üç kişi arasında; o dönem *Zafer* gazetesinde muhabirlik yapan Metin Toker, iş adamı ve Toker'in de Galatasaray Lisesi'nden arkadaşı olan Oktay Türegün ve Tülya Memluk yer almaktadır.⁶ Toker, 1953 yılında, Paris Üniversitesi Siyasal Bilimler Enstitüsü'ndeki Uluslararası İlişkiler bölümünü tamamlamış ve Türkiye'ye dönerek, Demokrat Parti'ye yakınlığıyla bilinen *Zafer* gazetesinde muhabirliğe başlamıştır. Toker'in *Zafer*'i tercih etmesinde, henüz Avrupa'dayken Türkiye'ye döndüğünde çıkarmayı düşündüğü *Time* tipi bir mecmuanın yalnızca Ankara'da çıkmasının mümkün olması, Ankara'da ise *Ulus* ve *Zafer*'in öne çıkması etkili olmuştur. Ayrıca Toker'in o dönemdeki siyasi ve fikri eğilimi de DP yanlısıdır. Ancak kısa bir süre sonra, DP'nin resmi gazetesi sayılabilecek bir gazetede çalışmak rahatsızlık yaratmış ve Toker, *Akis*'i kurmaya karar vermiştir.⁷

Metin Toker, *Akis*'in ilk sayısında, "tarafsızlık" iddiasını da vurgulamak amacıyla Başbakan Adnan Menderes ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'den, *Akis*'e bir yazı yazmalarını istemiştir. İnönü, Toker'e sorumlusunu tanımadığı ve meşrebini bilmediği bir mecmuaya yazı yazmayacağı cevabını vermiştir. Menderes ise; yazı talebi üzerine "Metin, benim ağzımdan bir yazı yazsın. Görüp imzalayayım. Yayınlasınlar" cevabını vermiştir.⁸ *Akis*'in ilk sayısında, mecmuanın kuruluşundan iki ay önce çıkacağı ancak çeşitli faktörlerden dolayı gecikme yaşandığı ifade edilmiştir. Amacını, "Bir aktüalite mecmuası meydana getirmek" ifadeleriyle açıklayan mecmua, "Bir aktüalite mecmuası ki onu okuyan münevver, kendisini

⁵ *Akis*, 15 Mayıs 1954, 3.

⁶ Şule Tokatlı, "Metin Toker ve Akis Ekseninde Türk Siyasi Hayatına Bakış" (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018), 44.

⁷ Onur Çelebi, "Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker" (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015) 93.

⁸ Tokatlı, "Metin Toker ve Akis", 30.

alâkadar eden her mevzuu bulabilsin. Bir hafta içinde yurtta olup bitenleri toplu halde gözden geçirebilsin” diyerek, münevverlik üzerinden hedef kitlesinin tanımını şu şekilde yapmıştır:

Bizim ‘münevver’den anladığımız, kuyusunun dibinde yaşayan âlim değildir. Çeşitli mevzularda derinliğinden ziyade genişliğine bir fikir sahibi bulunan, politikaya da meraklı, maça da giden, iktisadî meseleleri de takip eden, sinemayı da seven, kitap okuyan, hâdiseleri bilen bir insan... Siz, biz işte! Öğretmen, doktor, avukat, subay, üniversiteli, memur, asistan, profesör, ev kadını...⁹

Mecmuada iç ve dış politika, iktisat, askerlik, kadın, spor, sanat vb. sayfaların bulunacağı belirtilmiştir. *Akis*’in iddiası, ele aldığı konuları en cazip tarzda ele almak, olayları gazetelerdeki kuru aktarımdan kurtararak iç yüzlerini ortaya koymak ve konuları kendilerine has üslupla aktarmaktır. Mecmuadaki ana başlıklar, “Yurtta Olup Bitenler”, “Dünyada Olup Bitenler”, “İktisadi ve Mali Sahada”, “Kültür Sahasında”, “Tıp Dünyasında”, “Askerlik Sahasında”, “Kadınlar Arasında”, “Kitaplar Âleminde”, “Basından Akisler”, “Sanat Dünyasında”, “Spor Âleminde” ve “Okuyuculardan Mektuplar” şeklinde yer almıştır.¹⁰

Akis mecmuasının imtiyaz sahibi Metin Toker’ın DP’ye yönelik tutumu, zaman içerisinde değişmiştir. *Akis*’in başlangıç tutumu tarafsızlık üzerinedir ve kapağında Celal Bayar’ın bulunduğu ilk sayısı, 6 bin basılırken bunların yarısı satılmıştır. Zaman içerisinde mecmuaya yönelik ilgi artarken, *Akis* hakkında Başbakan Menderes tarafından “tarafsızlık kisvesi” altında çıkarıldığına dair yorumlar yapılmıştır. Mecmua, DP çevresinde ise “DP içerisindeki muhalif bir grup tarafından finanse edilmekle” suçlanmıştır. Ancak zaman içerisinde, mecmuada DP’nin tutumuna yönelik eleştiriler başlamış ve Toker’ın aktarımıyla “DP’ye doğru yolu gösterme çabası” söz konusu olmuştur.¹¹ Toker’e göre DP, *Akis*’i *Akis* yapan ortamı tutum değişikliğiyle sağlamıştır. Zira DP liderleri, zaman içerisinde her yerde düşmanlar görmeye başlamışlar ve anti-demokratik bir gidişat içerisinde girmişlerdir. Bu noktada, DP’nin *Akis*’e karşı tutumunu

⁹ *Akis*, “Kendi Aramızda”, 15 Mayıs 1954, 3.

¹⁰ *Akis*, “Kendi Aramızda”, 15 Mayıs 1954, 3.

¹¹ Metin Toker, “*Akis*’in Hikâyesi 1954-1968”, *Akis*, 31 Aralık 1967, 18-20.

sertleştirilmesine yol açan iki faktör söz konusu olmuştur. Birincisi, Metin Toker 1954 yılında İsmet İnönü'nün kızı Özden İnönü ile nişanlanmış ve ardından da evlenmiştir. Böylece Toker, İnönü ailesine doğrudan dâhil olurken CHP çevreleriyle de gittikçe yakınlaşan ve siyasi süreci yakından takip eden bir konum üstlenmiştir. DP'nin tutumunu değiştiren ikinci faktör ise *Akis* mecmuasının, dönemin Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol'a karşı başlattığı kampanyadır. *Akis*, Sarol'un, aynı zamanda sahibi olduğu Türk Sesi gazetesiyile ilgili bakanlık nüfuzunu kullandığını iddia etmiştir. Sarol ile *Akis* arasındaki mücadele mahkemeye de yansımış ve neticede Toker, 7 ay 23 gün hapis cezası ile 7777 lira para cezasına çarptırılmıştır.¹²

27 Mayıs'a giden süreçte etkisini gittikçe artıran *Akis*, 29 Nisan 1960 tarihinde matbaasıyla birlikte kapatılmış; darbeden üç gün sonra yayın hayatına tekrar başlamıştır. Mecmua, 27 Mayıs'tan sonra tamamen askeri müdahaleye odaklanmış ve darbeden sonraki ilk sayının neredeyse bütün yazılarını Metin Toker kendisi hazırlamıştır. 27 Mayıs sonrasındaki ilk sayı, 150 bin adet basılmış ve basılan mecmuaların hepsi satılmıştır. Toker'e göre *Akis*, 27 Mayıs'tan sonra görevini tamamlamış ve verdiği mücadeleyi başarıyla tamamlamıştır.¹³ Medyadaki yeni teknolojilere uyum sağlayacak maddi güce sahip olmayan mecmua, 31 Aralık 1967 yılında yayın hayatına son vermiştir.

2. AKİS'İN ALPARSLAN TÜRKEŞ'E KARŞI TUTUMU

27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askeri darbe, gerçekleşme şekli ve uzun vadeli süreçleri itibariyle önemli dinamikler içermektedir. 27 Mayıs, askeri hiyerarşinin dışında gerçekleşmiştir ve meydana gelme sürecinde gizli örgütlenmeleri içermektedir. Emir-komuta zinciri dışındaki müdahale şeklinin Cumhuriyet dönemindeki başarılmış ilk ve son örneğini oluşturmaktadır.¹⁴ Bu örgütlenme modeli, hiyerarşiyi arka planda bırakırken askeri teamülleri de işlevsiz bırakmış ve ortaya çıkan cunta içerisinde belirli isimler öne çıkmaya

¹² Toker, "Akis'in Hikâyesi", 18-20.

¹³ Çelebi, "Gazeteciliğe Adanmış", 109.

¹⁴ Akyaz, *Askerî Müdahalelerin*, 76.

başlamıştır. Henüz darbenin örgütlenme aşamasında, belirli fikir ayrılıklarının da bu paralelde gelişmeye başladığı anlaşılmaktadır. Gizli örgütlenme içerisinde, örgütlenmenin generaller önderliğinde yürütülmesi ile alt rütbeliler önderliğinde yürütülmesini savunanlar arasında rekabet olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵ Akyaz'a göre iktidarın geleceğine dair tartışmalar yine bu dönemde yaşanmaya başlamıştır. Müdahale sonrasına ilişkin farklı görüşler, henüz 9 Subay Olayından¹⁶ sonra başlamış ve sonrasında iyice belirgin hale gelmiştir.¹⁷ 1959 yılında, Vehbi Ersü'nün başını çektiği bir grup ile Alparslan Türkeş'in başını çektiği diğer grup arasında, iktidarda kalıp kalmama konusunda ayrılığın yaşandığı bilinmektedir.¹⁸ Nitekim Alparslan Türkeş de bunu doğrulamaktadır. Alparslan Türkeş'in aktarımına göre; kendisini cuntaya davet eden Talat Aydemir, iktidar değişikliğinin ardından ne olacağı sorusuna "Halk Partisi'nin başa getirileceği" cevabını almış ve Aydemir'e, ordunun politika dışı kalması gerekliliğini ifade etmiştir. Sonrasında cuntaya girmeyi kabul eden Alparslan Türkeş, cuntaya dâhil olmasının arka planında, ülkedeki huzursuzluğun ve İnönü'nün asker tarafından iktidara getirilmesini engellemek olduğunu aktarmaktadır. Alparslan Türkeş'e göre DP'nin devrilmesi ve CHP'nin iktidara getirilmesi doğru değildir; DP'lilerle ilgili hüküm ise ancak mahkeme tarafından tespit edilmelidir.¹⁹ MBK üyelerinden Orhan Erkanlı'ya göre de askeri darbeye ve darbe sonrasına kendisini en iyi hazırlamış ve kafasında planlarını hazırlamış olan isim Alparslan Türkeş'tir.²⁰

¹⁵ Ümit Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali* (İstanbul: Boyut Yayınları, 1997), 112.

¹⁶ 1957 yılının sonlarında, Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu'nun ordu içerisinde darbe hazırlığı yapan bir grubu ihbar etmesiyle başlayan soruşturmada aralarında Yarbay Faruk Güventürk ve Albay İlhami Barut'un da bulunduğu 9 subay tutuklanmış ancak yargılama sürecinin sonunda sekiz subayın beraatına karar verilirken Samet Kuşçu'ya, "orduğu isyana teşvik etmek" suçundan 2 yıl hapis cezası verilmiştir.

¹⁷ Akyaz, *Askerî Müdahalelerin*, 105.

¹⁸ Kayalı, *Ordu ve Siyaset*, 63.

¹⁹ İbrahim Metin, *İhtilalciler Hesaplaşıyor: 27 Mayıs-14'ler ve Dündar Taşer* (Ankara: Töre Devlet Yayınları, 2012), 123.

²⁰ Orhan Erkanlı, *Anılar... Sorunlar... Sorumlular* (İstanbul: Baha Matbaası, 1973), 111.

Alparslan Türkeş'in görüşleri ve CHP'ye yaklaşımı, özellikle 27 Mayıs sonrasında elde ettiği konumun önemi de düşünüldüğünde çatışmalı bir ortama sebep olmuştur. Cemal Gürsel'in yardımcısı olan Alparslan Türkeş, darbenin ardından başbakanlığa gittiğinde, aybaşı geldiğinden memurların maaşlarını alabilmeleri için maaş bordrolarını imzalayacak bir yetkiliye ihtiyaç olduğunu öğrenmiş ve belgeyi imzalamıştır. Böylece Alparslan Türkeş, Başbakanlık Müsteşarlığına, 30 Mayıs 1960 tarihinde, Resmi Gazete'de de yayınlanan yazıyla getirilmiştir.²¹ *Akis*'e göre ise Alparslan Türkeş, MBK üyeleri arasında iyi dil bilen iki kişiden biridir. Sami Küçük, yabancı elçilikleri dolaşarak müdahaleyi haber vermek ve diplomatlardan dışarı çıkma yasağına uymalarını istemekle görevlendirilirken, Alparslan Türkeş ise yabancı gazetecilerin geleceği düşünülerek Gürsel'in yanında görevlendirilmiştir. Mecmua, Alparslan Türkeş'in yabancı muhabirler üzerinde "rejimin kudretli adamı" intibasını uyandırmak istediğini ve bunda da başarılı olduğunu iddia etmektedir.²² Ortaya çıkan yeni durum, Alparslan Türkeş'in konumunu ve Gürsel'e yakınlığını da güçlendirmiştir. Alparslan Türkeş, Devlet Başkanlığı, Başbakanlık ve Milli Savunma Bakanlığı yetkilerini kendinde toplayan Gürsel'in ardından gelen en önemli aktör haline gelmiştir. Bu durum, özellikle CHP ve İnönü'ye olan mesafeli yaklaşımı ile değerlendirildiğinde, Alparslan Türkeş'e yönelik karşıtlığı anlaşılır hale getirmektedir. Türkeş'e göre Türkiye, en kısa zamanda adil ve serbest seçimlere gitmelidir. Bu seçimlere, ülkede demokrasinin devam ettirilmesi amacıyla DP'nin de katılacağını belirtmesi²³, Alparslan Türkeş karşıtlığının daha da artmasına sebep olmuştur.

Akis mecmuası ve özellikle Metin Toker, bu süreç içerisinde CHP'yle organik bir bağı olduğuna dair ipuçları vermektedir. Aile ilişkileri haricinde, İnönü'nün Milli Birlik Komitesi ile ilişkileri yönetim açısından Toker'i kullandığı anlaşılmaktadır. 27 Mayıs'ta müdahale gerçekleşirken, kaza kurşunu sebebiyle hayatını kaybe-

²¹ Muammer Taylak, *27 Mayıs ve Türkeş* (İstanbul: Hamle Yayınları, 1994), 48.

²² *Akis*, "Ya Türkeş'in Durumu...", 21 Kasım 1965, 10.

²³ Özdağ, *Menderes Döneminde*, 249.

denler için 10 Haziran 1960 günü düzenlenmesi planlanan tören öncesinde yaşananlar, bu durumu kanıtlar niteliktedir. İnönü, törendeki yerini öğrenebilmek adına damadı Metin Toker aracılığıyla Alparslan Türkeş'e ulaşmış ve dolaylı yoldan Alparslan Türkeş'le iletişim kurmuştur. Türkeş, yürüyüş yolunun uzun ve halkın katılımının da yoğun olacağı endişesini taşıdığını belirterek, Cemal Gürsel'in de törene katılmayacağını aktarmış ve İnönü'nün de katılması gerektiğini belirtmiştir.²⁴Toker'in ve dolaylı yoldan *Akis*'in konumu, İnönü ve CHP'yle var olan aile ilişkilerinin de yansıması olarak, 27 Mayıs'ın ardından yaşanan gelişmelerin irdelenmesini de önemli hale getirmektedir.

Akis mecmuası, 27 Mayıs 1960'tan, 2 Aralık 1960'a kadar geçen süre içerisinde 31 sayı yayınlanmıştır. Metin Toker'in 9 Haziran 1960 tarihinde yayınlanan sayıdaki, "Hatalı Teşhisten Sakınlım" başlıklı yazısı Alparslan Türkeş'i Nasır'a benzeten ve dolaylı yoldan Türkeş'ten ilk defa bahseden yazı olmuştur. Türkeş'in isminin geçtiği ilk sayı ise 16 Haziran 1960'ta çıkmıştır. "Yurtta Olup Bitenler" ana başlığı altındaki metinde, 10 Haziran 1960'ta gerçekleştirilecek törenlere İnönü'nün ve Gürsel'in katılımıyla ilgili görüşmelerin içeriği aktarılmaktadır. Metinde geçen ifade şu şekildedir:

...Cenaze töreninin halkı heyecandıracağı muhakkaktı. Ama İnönü şehitlere karşı vazifesini yapmalıydı. Bunun üzerine İnönü yeni idareyle temas edilmesini ve onunla istişarede bulunulmasını istedi. Başbakanlık Müsteşarı Kurmay Albay Alpaslan Türkeş son derece nazik bir tarzda bu meseleye bir hal çaresi bulmak için bizzat General Gürsel'le görüşeceğini bildirdi...²⁵

Akis mecmuası incelendiğinde, Alparslan Türkeş'in isminin çoğunlukla haber içeriğinde, bir olayın aktarımında ve betimlenmesinde geçtiği görülmektedir. Ancak *Akis* mecmuasının görüşlerini irdellemek adına, özellikle Alparslan Türkeş'in yoğun olarak geçtiği sayılar gözlemlenmiş ve önemli sayılabilecek üç başlık belirlenmiştir. Öncelikle, Metin Toker'in köşe yazısında Alparslan Türkeş'i Nasır'a benzetmesi, 27 Mayıs'ın ardından Türkeş'e yönelik olumsuz bir algının oluşmasında etkili olmuş ve 27 Mayıs incelemelerinde

²⁴ Taylak, 27 Mayıs, 51.

²⁵ *Akis*, "Cenaze Hadisesi", 16 Haziran 1960, 7.

bu ifadenin geçtiği anlaşılmıştır. İkincisi, Alparslan Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığından istifası gündem yaratmış ve *Akis* de bu süreci derinlemesine irdelemiştir. Son olarak; 13 Kasım 1960'ta gerçekleşen tasfiyenin hedefindeki Alparslan Türkeş, tasfiyenin hemen ardından yayınlanan üç sayıda incelenmiştir.

2.1. Alparslan Türkeş ve Nasır Arasındaki İlişki

27 Mayıs'ın ardından nasıl bir yönetim izleneceğine dair tartışmalar, daha önce de ifade edildiği gibi henüz darbenin örgütlenme sürecinde başlamıştır. Bu noktada öne çıkan isimlerden olan Alparslan Türkeş, DP'yi devirip CHP'yi iktidara taşımanın doğru olmadığını belirtmiştir. Neticede, Milli Birlik Komitesi'nde farklı gruplaşmalar oluşsa da iktidara bakış açısı bakımından iki grup ortaya çıkmıştır.²⁶ Alparslan Türkeş, Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı, Dünder Taşer, Muzaffer Özdağ, Mustafa Kaplan, İrfan Solmazer, Rifat Baykal ve Ahmet Er'den oluşan bir grup, iktidarı hemen devretmeme niyetindedir. Komite içerisinde Cemal Madanoğlu, Sami Küçük, Sezai Okan, Osman Köksal, Ekrem Acuner ve Mucip Ataklı'dan oluşan diğer bir grup ise iktidarı bir an önce CHP'ye teslim etme fikrini savunmuştur.²⁷ Alparslan Türkeş'in öne çıktığı ve "radikaller" olarak adlandırılan grup, MBK'nin CHP'ye karşı kurumsal olarak tavır almasını da sağlamıştır. Nitekim MBK tarafından yayınlanan "32 Numaralı Tebliğ", bazı kişilerin, gerçekleştirilen askeri hareketi kendilerine mâl etmeye çalıştığını ve farklı partilerin üyelerine baskı kurduğunu belirtmektedir. Tebliğde, 27 Mayıs'ın hiçbir kişinin ve zümrenin lehine yapılmadığı ifade edilmiştir.²⁸

²⁶ Numan Esin, *Devrim ve Demokrasi: Bir 27 Mayısçının Anıları* (İstanbul: Doğan Kitap, 2005), 119.

²⁷ Erdoğan Örtülü'ye göre ise MBK içerisinde 14'ler, 11'ler, 7'ler ve 5'ler olmak üzere dört farklı grup vardır. Komiteye kısa sürede hâkim olan ve istediği kararı çıkarabilen 14'lerin amacı iktidarda kalmak ve komiteyi parti haline getirmektir. 11'ler, seçimleri en kısa sürede gerçekleştirerek iktidarı CHP'ye devretmek amaçlıdır. 7'ler, iki grup arasında arabulucu rolünü üstlenirken, generallerin oluşturduğu 5'ler ise bütün grupların üzerinde tarafsız ve uzlaşmacı bir tavır sergileme amaçlıdır. Bakınız. Erdoğan Örtülü, *3 İhtilalin Hikayesi* (İstanbul: Milli Ülkü Yayınevi, 1966), 27.

²⁸ Taylak, *27 Mayıs*, 64.

Milli Birlik Komitesi içerisinde ortaya çıkan yeni süreç ve gelişmeler, temel dinamiğini fikir ayrılıklarının oluşturduğu bir ayrılığı da gündeme getirmiştir. 31 Mayıs 1960 tarihinde, *Le Monde* gazetesiyle bir röportaj yapan Alparslan Türkeş, seçimlerin üç ay içerisinde yapılmasının zor olduğunu ve düzeni oluşturmak adına gerekli zamanın uzun olabileceğini aktarmıştır. Alparslan Türkeş'e göre 1950'den önce CHP'nin politikaları tasvip edilmemektedir. 27 Mayıs sonrasında oluşan MBK'nin üyeleri de CHP'ye açık bir sempati beslememektedir. Sanlı'ya göre 5 Haziran'da Türk basınına konu olan bu röportaj, Alparslan Türkeş için şimşekleri üzerine çektiği ilk gelişme olarak addedilmektedir.²⁹ Gerçekten de *Akis*'in 319. sayısında bu duruma yer verilmiş ve "İnkılâbın ilk günlerinde *Le Monde* gazetesine bir beyanat vermiş ve bu beyanat bazı kimselerin Albay Türkeş'e bir nevi Albay Nasır gözüyle bakmalarına yol açmıştı" ifadeleri kullanılmıştır.³⁰ Esas olarak bunu dile getiren de yine *Akis* mecmuasıdır. *Akis*'in imtiyaz sahibi Metin Toker, *Akis* mecmuasında kaleme aldığı yazıda, 27 Mayıs'ta gerçekleşen darbeden, yeni bir darbe çıkabileceğini ilk kez ima etmiştir. Toker, yazısında şu ifadeleri kullanmıştır:

27 Mayıs tarihinden iki hafta geçmiş bulunuyor. İlk günlerin heyecanı yatışmış, hisler yerlerini kısmen mantığa ve fikirlere bırakmıştır. Artık Türkiyemizin cereyan eden hâdiseler hakkında ciddi olarak düşünmek, bazı teşhisler koymak ve neticelere varmak imkânı belirmiştir. Kolay geçen ameliyatların ehemmiyeti ekseriyatı küçümsenir. "İnkılâp Hareketi" adını taşıyan İhtilal de görülmemiş, inanılmaz bir rahatlık içinde başarıya ulaştığı için hakiki mahiyeti bazı kimselerin gözünden kaçmıştır. Bunun, elbette ki son derece mükemmel hazırlanmış, ama nihayet bir askeri darbe olduğu kanaati ilk günlerde yabancı basma hâkim olmuştur. Bu yüzdendir ki Türkiye'de de bir Nasır'ın ortaya çıkması ihtimali bilhassa anglo-sakson çevrelerde yüreklere endişe serpmiştir.³¹

Metin Toker'in yazısı, basında Alparslan Türkeş'e yönelik karışıklıkta önemli kırılma noktalarından biri olmuştur. Zira 27 Ma-

²⁹ Ferit Salim Sanlı, "13 Kasım 1960 Tasfiyesine Giden Süreçte Alparslan Türkeş ve Milli Birlik Komitesi İçinde İhtilaf", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 27 (Bahar 2018): 8.

³⁰ *Akis*, "Hep de ona mı?", 26 Eylül 1960, 6.

³¹ Metin Toker, "Hatalı Teşhisten Sakıyalım", *Akis*, 9 Haziran 1960, 5.

yıs'a dair anlatımların çoğunda Alparslan Türkeş faktörü, "radikal-lik" ile "Nasır" üzerinden aktarılmıştır.³² Buna göre Gürsel'e yönelik olumlu bir itimat söz konusudur; fakat tıpkı Mısır'da General Necib'in, Cemal Abdülnasır tarafından "darbe içinde darbe" gerçekleştirilerek devrilmesi gibi Alparslan Türkeş'in de güçlü bir figür olarak bunu gerçekleştireceğine dair bir algı yaratılmaya başlanmıştır. Alparslan Türkeş ise bu algıyı kesinlikle reddederken, kendisinin 27 Mayıs'tan sonra siyasi bir parti kurma çalışmalarına başladığını aktarmaktadır.³³

Metin Toker, 27 Mayıs'ın askeri bir müdahaleden çıkıp, bir "hareket" haline geldiğini ifade ettikten sonra bu hareketin hangi yönde gelişeceğini tespit edebilmek için askeri müdahaleye ya da kendi deyimiyle "ihtilale" konulacak teşhiste hata yapmamak gerektiğini aktarmaktadır. 27 Mayıs'ın önemli dinamiği olan "sivil ve aydın zümreler" birlikteliği Toker'de yer bulmuştur. Ona göre sivil

³² Feroz Ahmad, Türkeş ve Erkanlı'yı radikal eğilimli olarak nitelendirirken, Türkiye'yi seçkinlerin tasarladıklarından farklı bir yola sokmayı gündemlerine alarak, Nasır'dan etkilendiklerini aktarmaktadır. Bakınız. Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014), 152-154; Yalçın Küçük'e göre askeri müdahalenin gerçekleştiği dönemdeki rütbeli askerler, meseleyi "Necip ile Nasır" denklemi içerisinde değerlendirmişlerdir. Bakınız. Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler: 3* (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1990), 174; William Hale, Ankara'daki yabancı gazetecilerin Türkeş'i Nasır'la karıştırmalarını aktarırken, 13 Kasım operasyonunun da Albay Nasır ve arkadaşlarının, General Necip'i saf dışı bıraktığı Mısır deneyiminin tersi gibi betimlendiğini belirtmektedir. Bakınız. Hale, *Türkiye'de Ordu*, 173; Suavi Aydın ve Yüksel Taşkın ise "Nasır" benzetmesi haricinde kullanılan bir diğer ifadeyi, "Kudretli Albay"ı kullanmış ve Türkeş'e "27 Mayıs'ın Kudretli Albayı" isminin takıldığını belirtmiştir. Bakınız. Yüksel Taşkın ve Suavi Aydın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 77.

³³ Hulusi Turgut, *Şahinlerin Dansı Alparslan Türkeş'in Anıları* (İstanbul: ABC Basın Ajans Yayınları, 1995), 257; CHP'nin erken seçim çağrısına MBK içerisinde Türkeş'in başını çektiği grup haricinde CKMP lideri Osman Bölükbaşı da soğuk durmaktadır. Türkeş ise böyle bir durum karşısında, DP seçmeninin de kendisini temsil edebilmesi adına Milli Birlik Komitesi'nin "Milli Birlik Partisi" adıyla siyasi bir partiye dönüşmesini önermiştir. Ekrem Alican, Abdullah Gözübüyük ve Selim Sarper gibi isimlerin, Alparslan Türkeş'le bir araya gelerek, özellikle DP seçmeninin oylarını alabilecek bir parti üzerine çalıştığı, Gürsel'in de bu girişimi desteklediği aktarılmaktadır. Bakınız. İlhan Bahar, *Alparslan Türkeş ve Ülkücü Hareket: Üçüncü Yol* (İstanbul: Hareket Yayınları, 2011), 147.

ve asker aydınlar, birbirlerinin manevi desteklerine sahip olarak çalışmışlardır. 27 Mayıs “namuslu bir aydın hareketi” olduğundan askeri idare de sivillerin desteğini sağlamıştır. “Askeriyle ve sivilıyla namuslu Türk aydını Türkiye’de paternalizm karakteri taşıyan bir idare kurmak hedefi gütmemektedir” diyen Toker’e göre böyle bir yola sapmak, asıl amaçtan uzaklaşmaktır ve bunu gerçekleştirenler yalnız kalacaktır.³⁴ Bu noktada, Toker’in ordunun kalanını da memnun etmeye çabalamakla birlikte orduya imalı bir uyarı mesajı verdiği de anlaşılmaktadır. Toker, ordunun ilerici vasfından ve 27 Mayıs’ı övdükten sonra, paternalizmi tehdit olarak algıladığını ifade etmiş ve bunu gerçekleştirmek isteyenlere sivillerin destek veremeyeceğini de belirtmiştir. Bu yazı, doğrudan Alparslan Türkeş’i hedef alması bakımından önem taşımaktadır.

2.2. Betimlemeler ve İzlenimler

Akis mecmuasında Alparslan Türkeş’le ilgili ifadeler, 27 Mayıs’tan itibaren özellikle “Yurtta Olup Bitenler” başlığının altında yer almış ve başlangıçta izlenimlere ve olay aktarımlarına dayalı kalmıştır. 6 Temmuz 1960 tarihli *Akis*’te, Başbakanlık Müsteşarı Alparslan Türkeş’in, Gürsel’in hemen arkasından çıktığı ve koltuğunun altında Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleriyle alakalı kabarık bir dosyanın bulunduğu aktarılmaktadır.³⁵ 20 Temmuz 1960 tarihli *Akis*’te ise Cemal Gürsel’in bir seyahatine değinilmiş ve Alparslan Türkeş’in de bu seyahatte Gürsel’e eşlik edeceği aktarılmıştır.³⁶ 27 Temmuz 1960 tarihinde yayınlanan *Akis*’te ise Alparslan Türkeş’in de dâhil olduğu bazı MBK üyelerine övgü söz konusudur. Menderes dönemi ile içinde bulunulan dönemi karşılaştıran “*Akis*” imzalı yazıda şu ifadeler kullanılmıştır:

Menderesin midecileri, dalkavukları, o Burhan Belgeler, Medenî Berkler, Atfı Benderlioğullar, Memduh Yaşalar, Feruzan Tekiller, Altemur Kılıçlar ve benzerlerinden mürekkep akıl yoldaşları neredeydi, General Kızıloğullu, Albay Türkeşli, Albay Ataklılı ve Yarbay Akkoyunlulu vaktür, asil grup neredeydi...³⁷

³⁴ Toker, “Hatalı Teşhisten”, 5.

³⁵ *Akis*, “Eleğin Üzerindeler”, 6 Temmuz 1960, 12.

³⁶ *Akis*, “Gayretkeşlik”, 20 Temmuz 1960, 17.

³⁷ *Akis*, “Kendi Aramızda”, 27 Temmuz 1960, 5.

Ayrıca aynı 310. sayının 16. sayfasında Alparslan Türkeş'in bir fotoğrafı kullanılmış ve fotoğrafın altında, "Çalışan Beyin" ifadesi yer almıştır. Bu dönem haberlerde, kontrollü ve saygılı bir dilin kullanıldığı anlaşılmaktadır. 3 Ağustos 1960 tarihli sayıda ise Alparslan Türkeş'in Irkçılık-Turancılık Davası'nda yargılanması gündeme gelmiştir. Bunun arka planında ise o dönem yayın yapan *Havadis* gazetesine ve Peyami Safa'ya yönelik karşıtlık yatmaktadır. Metin Toker, "Biz Bunlarla Başa Çıkabiliriz" başlıklı yazısında Peyami Safa, Ali Fuat Başgil ve Gökhan Evliyaoğlu gibi isimleri hedef alırken, *Havadis*'in on gün süreyle kapatılmasına da vurgu yapmıştır.³⁸ *Akis* ise bu isimleri "sahte milliyetçiler", düşüncelerini dile getirmelerini ise "suyun altındaki kıpırdanışlar olarak nitelendirmiştir. Mecmuaya göre "sahte milliyetçiler", taraftarlarına cesaret vermek için Ankara'da nüfuz sahibi bir hakiki milliyetçinin müzaheretine sahip olduklarını yaymaktadır. Mecmuada konuyla ilgili şu ifadeler geçmektedir:

Fısıltı gazetesi bu şahıs hakkında hikâyeler imal ediyordu. Efendim, Ankara'da hava bilindiği gibi değildi. Meselâ kudret sahibi biri vardı ki C.H.P. devrinde Turancı diye tabutluğa atılmış, işkence görmüştü. Hatta etinin tırnaklarını sökmüşlerdi. Şimdi tırnaksızdı. İnönü Cemal Gürsel'i görmeye geldiğinde kendisini o zat karşılamış, tırnaksız parmaklarını göstererek 'Biz sizi de biliriz, Paşam. İşte, sizin devriniz!' demişti. Başka bir hikâyeye göre İnönü elini uzatmış, fakat o sıkmamıştı. Daha başka bir hikâye ise aslında kudretin onun elinde bulunduğunu anlatıyor, onun Cemal Gürsel'e İnönü'yü kabul ettirmediğini, ret cevabı verdirdiğini naklediyordu.³⁹

Akis'in Alparslan Türkeş'e yönelik tavrı, bu konuda da Türkeş'i koruyan ve öven bir nitelik göstermektedir. Mecmuaya göre Alparslan Türkeş'in ismi istismar edilmektedir. Türkeş'in yargılandığı ve beraat ettiği doğrudur; kendisi de bu olayı *Cumhuriyet* gazetesine açıkça anlatmış ve gençliğindeki tutumundan ve fikirlerinden pişmanlık duymadığını belirtirken bunları gizleme gereği de duymamıştır. "Albay Türkeş sadece saygı beslediğini daima ifade ettiği İnönü'yü 27 Mayıs'tan sonra bir tek defa görmemiş, kendisiyle tek kelime konuşmamıştır" ifadelerinin geçtiği haberde, "...Yeni

³⁸ Metin Toker, "Biz Bunlarla Başa Çıkabiliriz", *Akis*, 3 Ağustos 1960, 7.

³⁹ *Akis*, "Sözde Milliyetçiler", 3 Ağustos 1960, 12.

idarecilerin en mümtazlarından biri olan kültürlü, idealist, vatanperver Albay küçük hesapların çok üstündedir” denilmiştir.⁴⁰

10 Ağustos 1960 tarihli *Akis*'te, 2 Ağustos 1960 günü, 42 sayılı yasa ile 235 generalin ve binlerce subayın emekliye sevk edilme süreci aktarılmıştır. Bu süreçle ilgili haberde, kendisi de emekliye ayrılacak isimlerden olan Milli Savunma Bakanı General Fahri Özdilek'in, basın toplantısında bu durumu gazetecilere duyurması ve Özdilek'in sürekli saatine bakıp kahkaha atarak, “Albay Türkeş saat 18'e kadar konuşabileceğimi söyledi. Üstelik saat 18'den itibaren sivil bir vatandaş olacağım da, onun için sık sık saatime bakıyorum” demesi aktarılmıştır. Aynı sayfada Türkeş'in bir fotoğrafına yer verilirken, fotoğrafın altına bu sefer “enteresan bir adam” notu düşülmüştür. Mecmuanın 12. sayfasında ise Cemal Gürsel ile İnönü'nün görüşmeleri aktarılmış ve Türkeş'in konuyla ilgili şu açıklamasına yer verilmiştir:

Bu, bir nezaket ziyaretidir. Devlet Başkanı bu ziyareti daha önceden yapmak istiyordu, fakat meşguliyetinin fazlalığı buna mâni idi. Ayrıca ben iki asker arasında yapılan ve çok samimî bir hava içinde geçen görüşmenin faydalı olduğu kadar zarurî de olduğu kanaatindeyim.⁴¹

Akis mecmuasının 24 Ağustos 1960 tarihli 314. sayısında ise Peyami Safa üzerinden Alparslan Türkeş hedef alınmıştır. Haberde, “...Başbakanlık Müsteşarı Türkeş ve Millî Birlik Komitesinin üyelerini ne düşündüler bilinmez ama memleketin pek çok çevresinden derin bir hayret sayhası yükseldi” ifadeleri kullanılmış, aynı sayfada Nurcuların Alparslan Türkeş'i “hami” bilip ona mektupla baş vurdukları aktarılmaktadır. Aynı mecmuanın 11. sayfasında ise Alparslan Türkeş'in önemine değinilirken şu ifadeler kullanılmıştır:

Albay Türkeş'in adı pek çok mesele dolayısıyla kulaklara geliyor, üzerinde sık sık konuşuluyor, tutumu tartışmalara mevzu oluyordu. Belki üstün vasıfları, belki işgal ettiği mevkiin ehemmiyeti, belki bazı ihtiyatsızlıkları, daha mümkünü belki bunların hepsinin bir araya gelmesi Albay Türkeş'i dikkati çeken bir sima haline getirmişti.⁴²

⁴⁰ *Akis*, “Sözde Milliyetçiler”, 3 Ağustos 1960, 12.

⁴¹ *Akis*, “Akisler, akisler, akisler”, 24 Ağustos 1960, 9-12.

⁴² *Akis*, “Enteresan Adam”, 24 Ağustos 1962, 11.

Akis'in Alparslan Türkeş için kullandığı "ihtiyatsızlık" tanımlaması, 316. sayıda yeniden hatırlatılmış ve bu sefer "talihsiz beyanat" ifadesi kullanılmıştır. "Talihsiz Bir Beyanat" başlıklı imzasız yazıda, Alparslan Türkeş'in en çok konuşulan isimlerden biri olduğu belirtilmiş ve Türkeş hakkında söylenen her sözün "iyi bir not ifadesi sayılamayacağı" aktarılmıştır. Öte yandan Türkeş'in "üstün vasıflara" sahip olduğunu da hatırlatan yazıda, Türkeş'in bir İzmir gazetesine verdiği beyanat şu şekilde değerlendirilmiştir:

Kudretli Albay Milli Birlik İdaresinin maruz olduğu tazyiklere son derece isabetli teşhis koymuş, bunu mükemmel ifade etmiştir. Türkeş şöyle demiştir: 'Bazı teşekküller hemen bir an önce seçim yaptırıp seçim neticesine göre idareyi kendilerine bırakıp gitmemizi istiyorlar.' Bu, sürat ile aceleyi birbirine karıştıran bazı Halkçılara yapılmış haklı bir serzeniştir. Türkeş devam etmiştir: 'Diğer bazı teşekküller ise, rakipleri bulunan teşekküller karşısında taazzuv edip teşkilâtlarını tamamlayıncaya kadar seçimlerin gecikmesini ve uzatılmasını istiyor.' Bu, bazı profesyonel C.H.P. düşmanlarının oyunlarının Milli Birlik Komitesi çevrelerince pek âlâ bilindiğinin delilidir ve endişe dağıtıcı bir açıklamadır. Fakat bakınız kudretli Albay bu kadar akli başında sözleri nasıl bağlıyor: 'Fakat bunun dışında bu yurdun öyle iktidara gelecek hiçbir parti tarafından radikal bir şekilde ele alınmasına İmkân olmayan davalarının ancak ve ancak inkılâp idaresi tarafından halledilebileceği kimsenin hatırına gelmiyor.' O Albay ki beyanatının bir başka yerinde, gene son derece basiretli şekilde 'Güdümlü Demokrasi olmaz. Onun adı diktatörlüktür' diyor.

Hâlbuki General Gürsel'e son basın toplantısında bir sual sorulmuştur. Sualde bazı çevrelerde cemiyetimizin, davalarını 'demokratik bir sistemli içinde halledilebilecek olgunluğu kazanmadığı, bu bakımdan davaların ancak oy kaygısı taşımayan bir idare tarafından halledilmesi gerektiği fikrinin savunulduğu belirtilmekte. Başkanın bu konuda ne düşündüğü sorulmaktaydı. Başkan son derece açık bir cevap vermiş ve bunun Milli Birlik Komitesinin fikrini aksettirdiğini de ifade etmiştir: 'Böyle düşünenler Türk milletine bühtanda bulunmaktadırlar.' Albay Türkeş'in bu sınıfa dâhil olduğu hiç kimsenin hatırına gelmez. İzmir gazetesine verilen beyanatın diğer kısımları dahi Türk milletine olan güvenin işaretleriyle doludur. O halde, ihtiyatsız sözler sarf etmenin manası ne? Zira bu sözler Albay Türkeş gibi bir kudretli kimsenin ağzından çıktı mı, bambaşka manalar almakta, dört bir tarafa maharetle çekilmektedir. Ciddi ve memleket sever bir partinin halledemeyeceği davalar ancak demokrasiye lâıyk olmayan cemiyetlerde mevcuttur. 27 Mayıs hareketi Türk cemiyetini öyle bir cemiyet sanan ve meselâ kalkınmanın demokratik yoldan olamayacağı mucip sebebiyle bu rejimi yok etmeye

kalkışan bir zümrenin suratına inen şamar değil midir? Ama o şamarı indiren ellerden birinin sahibi olan Albay Türkeş böyle konuştu mu demokrasiye inanan bütün çevrelerde ona şüpheyle bakan gözler çoğalır, 'Vay, bunlar da mı gidici olmak istemiyorlar' endişesi yüreklerde tohumlanır.

Kader Albay Türkeş'i ve arkadaşlarını politikanın ta içine getirip bırakmıştı. Bu yeni durumun icaplarını mutlaka yapmak zorundadırlar İcaplardan biri talihsiz beyanlarda bulunmamaktır. Üstün vasıfları haiz Albay'ı samimiyetle takdir edenler ve ondan istiklalde hakikaten çok şey bekleyenler eğer Türkeş kendisini bu neviden ihtiyatsızlıklarla yıpratırsa sadece üzülürler, sadece esef duyarlar.⁴³

2.3. Alparslan Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığı Görevinden Ayrılması

Başbakanlık Müsteşarı Alparslan Türkeş'in etrafında gittikçe artan tartışmalar, kendi kişiliği haricinde çevresini ve basında kendisini değerlendiren aktörleri de önemli ölçüde etkilemiştir. Öte yandan ağustos ayının ortalarından itibaren Alparslan Türkeş'in bazı DP'lilerle iletişim kurduğuna dair iddialar gündeme gelmeye başlamıştır. Sürekli hedef haline konmaktan ve dedikodu çıkarılmasından bıktığını belirten Alparslan Türkeş, 22 Eylül 1960'ta görevden ayrılacağını Gürsel'e iletmiş ve Türkeş'in bu talebi kabul edilmiştir.⁴⁴ Talat Aydemir'e göre ise Alparslan Türkeş'in "her şeye hâkim" olması herkesi ürkütmüş, bundan dolayı Türkeş'in görevden alınmasına karar verilmiştir.⁴⁵ Sanlı'nın aktarımına göre; İpekçi ve Coşar'ın araştırmaları ve İngiliz Hariciyesinin raporları da bu durumu doğrulamakta ve Alparslan Türkeş'in geniş yetkilerinden rahatsız rakip bir kliğin çalışmaları neticesinde Türkeş'in görevden istifasının komitede gündeme getirildiği belirtilmektedir. Hatta İngiliz belgelerinde, Alparslan Türkeş'in görevden alınmasıyla ilgili "Necip-Nasır" benzetmesi kullanılmış ve görevden almanın Türkeş'in gücünü azaltacağı aktarılmıştır.⁴⁶

Akis mecmuasının 26 Eylül 1960 tarihli 319. sayısında, Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığından ayrılma sürecine geniş bir yer

⁴³ *Akis*, "Talihsiz Bir Beyanat", 7 Eylül 1960, 15.

⁴⁴ Turgut, *Şahinlerin Dansı*, 260.

⁴⁵ Talat Aydemir, *Hatıratım* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010), 54.

⁴⁶ Sanlı, "13 Kasım 1960 Tasfiyesine", 226-227

ayrılmıştır. Mecmuanın, “Akis” imzasıyla yayınlanan “Kendi Aramızda” bölümünde, Alparслан Türkeş’in görevden alınmasının Akisçilerde bir duş etkisi yarattığı belirtilmiştir. Alparслан Türkeş’in görevden alınmasıyla ilgili “Yurtta Olup Bitenler” başlıklı bölümde, “İhtilalin ikinci adamı’ durumunda görünen ve öyle görünmek için hiçbir çaba sarf etmediği söylenemeyecek” tanımı yapılmıştır. Mecmuaya göre gelişme, “beklenen bir sürpriz” mahiyetindedir. Çünkü Türkeş, bazı “talihsiz hareketlerden” ve “ihtiyatsız demeçlerden” kendisini bir türlü alamamış, Türkeş’in isminin arkasında, ondan habersiz veya “haberli” oyunlar oynanmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi; Türkeş’in kişiliğinden çok Türkeş’i savunan kişi ve grupların hedef alındığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu sayıda kullanılan ifadeler, bunun somut göstergesidir:

Politikadaki başarısızlıklarını bu defa Milli Birlik Komitesinin kalkarı gerisinde icra-i lûbiyat ederek başarıya çevirmek isteyen bir kısım ‘aydın zevaf’ın, ağlarını Komitenin bu hakikaten meziyetli üyesi üzerine atmış oldukları seziliyordu.⁴⁷

Alparслан Türkeş’e yönelik “talihsiz beyanat” suçlaması, bu sayıda yine tekrarlanmış, Türkeş’in hukuk fakültesinde yaptığı bir konuşmada kullandığı ifadeler üzerinden bir algı oluşturulmuştur. Türkeş’e göre normal yollarla muasır uygarlık seviyesine ulaşılması imkânsızdır. “Tarihte ne Tanzimat, ne Birinci, ne İkinci Meşrutiyet, ne de Cumhuriyet hareketleri bizi muasır medeniyet seviyesine ulaştırıramamıştı” diyen Türkeş, hamle yapılmasını ve aşamaların sıçranarak ilerlenmesini ifade etmiştir. Bu konuşma üzerine mecmua, “Peki, bizi muasır uygarlık seviyesine ulaştıracak anormal yol hangisiydi... Acaba kudretli Albayın aklındaki rejim neydi ki?” sorusunu sormuş ve Türkeş’in, üniversite mezunlarının doğrudan doğruya yedek subaylık haklarının olmayacağını aktardığında memnuniyetsizliğin arttığını belirtmiştir.⁴⁸

Akis’e göre Alparслан Türkeş’in sözlerinin tartışılmasının sebebi, yine kendisidir. Zira Türkeş’in *Le Monde*, *Times* ve İzmir’deki bir gazeteye verdiği beyanatta hep benzer durumlar yaşanmıştır. Türkeş’in tartışılan bu konuşmalarında, “Türkiye’nin demokratik

⁴⁷ *Akis*, “Sürpriz olmayan sürpriz”, 26 Eylül 1960, 4.

⁴⁸ *Akis*, “Sürpriz olmayan sürpriz”, 26 Eylül 1960, 4.

yoldan davalarını halledemeyeceği” tezi işlenmiştir. Cemal Gürsel bu görüşe karşı çıkmasına rağmen Türkeş ve bazı arkadaşları görüşlerinde ısrarcıdır. Bu açıdan “kudretli albayın” sözleri yanlış tefsir edilmemektedir. Alparslan Türkeş’in bir diğer ihtiyatsız bulunduğu konu ise İnönü ile ilişkileri olmuştur. Mecmuaya göre Türkeş, ihtiyatsız tutumu nedeniyle “İnönü düşmanı” olarak bilinmiş ve bu algıyı yok etme imkânına sahipken yok etmek yerine daha da körüklemiştir. Türkeş bu tutumunu korudukça İnönü’nün fikirlerine düşman olanlar ve İnönü’yü sevmeyenler, “kudretli albayın” altında saf almışlar ve İnönü’ye buradan eleştiri yöneltmişlerdir. *Akis*, bunları aktardıktan sonra Türkeş’in Başbakanlık Müsteşarlığı görevinde Milli Birlik Komitesi için bir yük haline geldiğini belirtmektedir. Öte yandan Türkeş’in kişiliğine yönelik övgüler sürerken, “ipleri elinde tutan adam” rolünün hoşuna gitmeye başladığı da aktarılarak bir yandan eleştiriler yer almıştır. Bu açıdan Başbakanlık Müsteşarlığı görevini bırakması hem kendisi hem de ülke açısından uygun bir karar olarak değerlendirilmiştir. Ancak *Akis*’in eleştirilerinde, Türkeş’e yönelik bir karşıtlığın da devam ettiği anlaşılmaktadır. Bunun ardında, Türkeş’in konumunun ve kendi kişiliğinin etkisi de yatmaktadır. Türkeş’i hedef alan somut ve net ifadeler şu şekildedir:

Başbakanlık Müsteşarı artık Bakanların üstünde, Bakanlara antlaşmalar yaptırın bir kudretli adam değil, her memur gibi bir memur olacak, meselâ Devlet veya Hükümet Başkanını basın toplantılarında idare etmeye kalkışmayacaktı.⁴⁹

Mecmuanın 319. sayısında, Alparslan Türkeş’in iki fotoğrafı yer almıştır. 4. sayfadaki birinci fotoğrafta, Türkeş’in üniformalı bir şekilde arabadan inerken çekilmiş hali yer almaktadır. Fotoğrafın altına, “38’den biri” notu düşülmüştür.⁵⁰ 7. sayfadaki diğer fotoğrafta ise sivil bir şekilde merdivenler inerken çekilmiş pozunu almaktadır. Fotoğrafın altındaki notta ise “Talihsiz bir yolculuk” ifadesi yer almaktadır.⁵¹ Fotoğrafa düşülen notların ve haberde kulla-

⁴⁹ *Akis*, “Bir talihsiz beyanat daha”, 26 Eylül 1960, 6.

⁵⁰ *Akis*, “38’den biri”, 26 Eylül 1960, 4.

⁵¹ *Akis*, “Talihsiz bir yolculuk”, 26 Eylül 1960, 4.

nılan ifadelerin, Alparslan Türkeş'in diğer subaylar arasında sıradanlaştırılması ve bir anlamda öne çıkmasının engellenmesi amacına yönelik olması güçlü bir ihtimaldir. Zira Türkeş, görev itibarıyla öne çıkarken artık bu görevini kaybetmiş ve bu andan itibaren *Akis* de Türkeş'in önemini ve "kudretini" düşürmeye yönelik ifadeler kullanmıştır.

2.4. 13 Kasım 1960 Tasfiyesi

Alparslan Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığından ayrılması, MBK içerisinde oluşan gerilimi daha da artırırken farklı grupların birbirlerine yönelik bakışlarını da keskinleştirmiştir. Özellikle üniversitelerde gerçekleştirilen tasfiye hareketi ve kamuoyunda oldukça tartışılan Ülkü ve Kültür Birliği Projesi⁵², Alparslan Türkeş'in öncülüğündeki grubun tasfiyesinde önemli dinamikleri oluşturmuştur. Ancak Gürsel'in bu noktadaki tavrının daha belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Zira Gürsel, 9 Kasım 1960 tarihinde İstanbul'dan Ankara'ya dönmüş ve Cemal Madanoğlu'na radikal subaylardan 7'sinin yakalanıp, Erzurum Kalesi'ne kapatılması durumunda ne olacağını sormuştur. Madanoğlu, Gürsel'e kararlı olup olmadığını sormuş ve Gürsel'den kararlı olduğu cevabını alınca, tasfiye edileceklerin sayısının artabileceğini iletmıştır.⁵³Nitekim Gürsel'in başkanlığında yapılan toplantıda, toplamda 21 kişilik bir tasfiye listesi çıkarılmış; ancak tasfiyeyi yapan grubun, tasfiye

⁵² Ülkü ve Kültür Birliği Projesi, Harp Akademileri'nde tarih hocası yapan ve aralarında MBK üyelerinin de bulunduğu öğrencileri tarafından çok sevilen Muhterem Seral tarafından hazırlanmıştır. Projenin hazırlanmasında Türkeş'in ve "radikal" olarak nitelendirilen subayların etkisinin olduğu iddia edilse de Türkeş'in bu projede yer almadığı anlaşılmaktadır. MBK içerisinde projeyi yönlendiren, Orhan Erkanlı olmuştur. Bakınız. Abdi İpekçi ve Ömer Coşar, *İhtilalin İçyüzü* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012), 370; Kurtuluş Kayalı'ya göre bu projeyi yalnızca "radikal" olarak nitelendirilen subaylara mâl etmek yanlıştır; zira tasarıya imza atan MBK üyeleri arasında karşı gruptan isimler de vardır. Bakınız. Kayalı, *Ordu ve Siyaset*, 77; *Akis* de Ülkü ve Kültür Birliği Projesini ele almış ve projeyi özellikle dış Türkler noktasında eleştirmiştir. "Başka bir devletin idaresi altında bulunan arkadaşlara el uzatmak biraz garip, hatta hükümranlıklar haklarına tecavüz gibi olmayacak mıydı?" sorusunu soran mecmuaya göre dost devletlerin bunu nasıl karşılayacağı ve reaksiyonlarının ne olacağı şüphelidir. *Akis*, "Seyyar Ekipler", 11 Kasım 1960, 10-11.

⁵³ İpekçi ve Coşar, *İhtilalin*, 402.

edilenlerden sayıca az olmasının sorun teşkil oluşturacağından yalnızca 14 kişinin tasfiye edilmesi kararı alınmıştır.⁵⁴ 13 Kasım 1960 tarihinde Alparslan Türkeş Yeni Delhi'ye, Orhan Kabibay Otowa'ya, Münir Köseoğlu Stockholm'e, Orhan Erkanlı Mexico City'ye, Mustafa Kaplan Lizbon'a, Muzaffer Karan Oslo'ya, Şefik Soyuyüce Kopenhag'a, Fazıl Akkoyunlu Kabil'e, Rifat Baykal Tel Aviv'e, Dündar Taşer Rabat'a, Numan Esin Madrid'e, İrfan Solmazer Lahey'e, Muzaffer Özdağ Tokyo'ya ve Ahmet Er Trablus'a tayin edilmiştir.⁵⁵

Akis mecmuası, 13 Kasım 1960'ta gerçekleşen tasfiyeye, 14 Kasım 1960 tarihli 330. sayısında yer verememiştir. Bunda, tasfiyenin sürpriz bir şekilde gerçekleşmesi ve haftalık yayınlanan mecmuanın o haftaki içeriğinin hazır olmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır. 18 Kasım 1960 tarihli *Akis*'te ise tasfiyenin detayları aktarılmıştır. Metin Toker, köşe yazısını Cemal Gürsel'e ayırmış ve Gürsel hakkında, "Devletin Sayın Başkanını hiç bir zaman, bazı kimselerin uyandırmak istediği zehaba kapılıp bir babacan, ama başkaları tarafından idare edilen bir boş adam olarak görmemişimdir" ifadelerini kullanmıştır. Toker'e göre Gürsel idare edilmemekte, idare ediliyormuş algısını uyandırmak istemektedir. Toker, yazısında Gürsel'e övgüler yağdırmaktadır. Onun olağanüstü devlet adamlığından bahsederken, Atatürk ilkelerine ve demokratik nizama candan bağlı olduğunu da eklemektedir.⁵⁶ Toker'in Gürsel'e yönelik övgüsü, aslında tasfiye edilenlere yönelik tepkisel bir bakışı da işaret etmektedir. Mecmuanın kalan sayfalarında ise tasfiyenin nasıl gerçekleştiği ve bu harekete maruz kalan askerlerin ne yaptıkları aktarılmaktadır. "Hizmet ettiler, bitti!" başlığının kullanıldığı 11. sayfada, tasfiye edilenlerin fotoğrafları yer almıştır. Bu kısımda, 14'ler hakkında ağır ifadelerin geçtiği de anlaşılmaktadır. 27 Mayıs'ı 38 kişinin yapmadığı ifade edilirken, Silahlı Kuvvetlerin, ihtilâli yapan milletin son darbeyi indirdiği aktarılmaktadır. "Bu 'Vurucu Kuvvet'... 38 kişiyi serbest seçimleri tertiplemele vazifelendirmiş ve onları, o tarihe kadar kudret mevkiine getirmiştir" denilirken, bu 38

⁵⁴ Örtülü, 3 *İhtilalin*, 60.

⁵⁵ Sanlı, "13 Kasım 1960 Tasfiyesine", 243.

⁵⁶ Metin Toker, "Bir Adam", *Akis*, 18 Kasım 1960, 5

kişiden 14'ünün "sapık fikirlere" kayması, "muvakkati" kalıcı hale getirmeye çalışması neticesinde milletin onları affettiği vurgulanmıştır. 14'ler için kullanılan diğer nitelermeler, "kendisinden bekleneni yapamayacak hale gelenler" ve "verilen vekâleti kötüye kullanmaya yeltenenler" olmuştur. "Acayip" fikirlerin ve "akıl almaz" tasavvurların sadece ve sadece sahiplerinin hüsrânına sebep olacakları belirtilmektedir. Mecmua, Cemal Gürsel'in, 14'ler için kullandığı "Bunlar şerefli insanlardı" cümlesini ise şu şekilde açıklamaktadır:

Şerefli insan oldukları muhakkaktı. Ama bir takım garip fikirlere saptıkları ve tehlikeli temayüllere daldıkları Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı Cemal Gürsel'in, birliklerine yaptığı tamimle ortaya çıktı. Türkeş ve arkadaşları 'Geldik, gitmeyiz' formülünü benimsemişler, Türk cemiyeti içinde buna güçlerinin yetebileceği gibi safın safı bir hayale kapılarak gitmemenin yollarını da araştırmaya ve tertiplerini hazırlamaya başlamışlardı. Kendilerine 'Dur' demenin zamanının iyi seçilmiş bulunduğu Gürsel'in birliklere tebliğiyle daha açık şekilde anlaşıldı.⁵⁷

Akis'in, 14'lerin tasfiyesiyle ilgili değindiği noktalardan biri de *Öncü* gazetesi⁵⁸ olmuştur. Mecmuaya göre Alparslan Türkeş, *Öncü* için elinden gelen her şeyi yapmış ve büyük bir bankadan kredi temin etmiştir. Alparslan Türkeş'in yakın dostu olduğu belirtilen Ziya Tansu tarafından yönetilen gazetede, Türkeş ile Tansu'nun ilişkilerini mahiyetinin bilinmediği aktarılmaktadır. Mecmua, bu noktada *Öncü* gazetesi başyazarı Aydın Yalçın'ı da hedef almış ve Alparslan Türkeş'in de bu dönem işbirliği yapacak "politika esnafı" ve "siyasi filozof" aradığını belirtmektedir. Aydın Yalçın ile Türkeş'in birlikte hareket ettiği belirtilirken, iki ismin

⁵⁷ *Akis*, "Hizmet ettiler, bittil!", 18 Kasım 1960, 12.

⁵⁸ 27 Mayıs Askeri Darbesinden 3 ay sonra yayın hayatına başlayan *Öncü*, askeri yönetimin yeni, kendi kontrolünde olan, kendini anlatacak, ideolojisini yayacak, fikir ve inançları aktaracak, kısacası sesi olacak bir yayın aracına ihtiyaç duymasından ortaya çıkmıştır. *Öncü*'nün sahibi Ziya Tansu, Alparslan Türkeş'in eski silah arkadaşı İsmail Tansu'nun kardeşidir. Zaten gazetenin ortaya çıkmasında da Alparslan Türkeş'in büyük etkisi söz konusudur. Bakınız, Meltem Şahin. "27 Mayıs Darbesi'nin Meşruiyetini Sağlamaya Çalışan *Öncü* Gazetesinin YTP ve TİP Çizgisindeki Değişimi". *Erciyes İletişim Dergisi*, 6 (2019): 743-760.

“İnönü kompleksinde” birleştiği iddia edilmektedir. Ancak mecmuanın iddiasına göre bu isimler, daha sonra yollarını ayırmıştır.⁵⁹

Akis mecmuasının 21 Kasım 1960 tarihli 332. sayısında, 14’lerin yurt dışına çıkışlarına dair detaylar ve olaylar aktarılmaktadır. *Akis*’in aktarımına göre 14’lerden Muzaffer Özdağ, *Akis* muhabirine, “Beni fena hırpaladınız” demiş, *Akis* muhabiri ise “fikirlerimiz ayrı olabilir Muzaffer Bey, ama dostluğumuz bakidir. Sonra, Tokyo o kadar uzak bir yer değil” cevabını vermiştir. Mecmuanın, Alparslan Türkeş’in vedasına dair aktarımı dikkat çekicidir. Buna göre Türkeş, havaalanında kendisine veda eden kalabalığa dayanamamış ve ağlamıştır. *Akis*’in bu konuyla ilgili yorumu şu şekildedir:

Dünün kudretli, bugünün Emekli Albayı gözyaşlarına mâni olamamıştı. Bunlar girilmiş bir mücadelede uğranılan hezimetin gözyaşlarıydı. Kendisine sinirliydi. Zira Türkeş kuvvetli vasıflara sahip bulunduğunu sürgüne giderken dahi belli ediyordu. Ama eğer o an o ağlamasaydı, bir süre sonra milletin anası ağlayacaktı. Uçağın merdivenlerini Türkeş aceleyle tırmandı. Arkasından bağırarlara son bir kere daha baktı. Sonra, elini sallayarak bir iki saniye öylece kaldı, nihayet uçağın kapısından içeri süratle girdi.⁶⁰

Akis mecmuasının, özellikle Alparslan Türkeş’le ilişkilendirilen *Öncü* gazetesini ve kendisini savunan *Havadis* gibi yayın organlarını ve Peyami Safa gibi yazarları hedef aldığı anlaşılmaktadır. Mecmuanın 333. sayısında da *Öncü* ile Alparslan Türkeş arasındaki ilişki irdelenmiş; Ziya Tansu ve Aydın Yalçın üzerinden Türkeş’e yönelik eleştiriler yöneltilmiştir. Tansu ve Türkeş’in tanışması için, “Tansu ve Türkeş pek seviştiler ve zekâ kumkuması bu iki adam, ilerde bir iş ortaklığına kadar varacak ileri dostluğun şerefine kadeh kaldırdılar” ifadeleri kullanılırken, Tansu’nun “ihtilalin beyni zannedilen adamla” iletişim kurduğu için mutlu olduğu ancak kudretli albayın bazı “tasavvurları” için becerikli bir iş adamı aradığı aktarılmaktadır. “İstikbale ait şahsi planlarla iş başına gelen tek adam” Alparslan Türkeş’tir ve bir gazete kurmak istemektedir. Gazete, girişeceği iktidar mücadelesinde Türkeş’e katkı sağlayacaktır. Bu iş için Ziya Tansu uygun bulunmuş ve güçlü bir bankadan da kredi

⁵⁹ *Akis*, “Kredi meselesi”, 18 Kasım 1960, 30.

⁶⁰ *Akis*, “Yolcu yolunda gerek”, 21 Kasım 1960, 7.

temin edilmiştir. Aydın Yalçın da Ziya Tansu tarafından bulunmuş ve gazetede yazı yazmasına karar verilmiştir. *Akis*, Alparslan Türkeş ile Yalçın arasındaki ilişkiyi şu şekilde aktarmıştır:

Alparslan Türkeş ve Aydın Yalçın çok iyi anlaştlar. İki müşterek noktaları vardı. Evvelâ siyasi ihtiras taşıyorlar ve bunu tatminin yolunu bir parti kurmakta görüyorlardı. Sonra, İkisi de tedavisi gayrikabül bir İnönü kompleksiyle malûl bulunuyorlardı, ideal arkadaşlığı bu sağlam temeller üzerine kuruldu ve konuşmasını seven iki ahbap uzun ‘müda-vele-i efkâr’larda bulundular, iş lâftan fiiliyata da intikal etti ve Aydın Yalçın eski Hür. P.’ni canlandırma vazifesini omuzlarına aldı. Türkeş plâni uygun buluyordu. Nitekim "Aydın lider" bazı dostlarını kudretli Albayla bu konuda görüştürdü. Kudretli Albay parti mevzuunu saatlerce görüşmekten bıkmıyor ve İstikbale ait tasarılar yapıyordu.⁶¹

Akis mecmuasının 334. sayısında, 1950 ve 1954’te DP’den Kocaeli Milletvekili seçilen ve sonrasında DP’den istifa eden Hürriyet Partisi’nin kurucuları arasında yer alan Ekrem Alican’ın yeni bir parti kurma çabaları dile getirilmektedir. Ancak yeni bir parti kurma çabalarının ilk önce Türkeş tarafından başlatıldığı, ilk temasların da onun tarafından kurulduğu aktarılmaktadır. Mecmuaya göre Türkeş, Aydın Yalçın’ı bulmuş, eski Hürriyet Partisi üyeleriyle görüşmüş, partinin organı olsun diye *Öncü*’yü kurmuş, partiye müşteri bulmak için DP’nin kapatılmasında başrolü oynamıştır.⁶² Türkeş, mecmuaya göre “düşük kuyruklarıyla” ve kendilerine ‘muhafazakâr’ diyen tiplerle anlaşmaya çalışmış ancak siyasi ömrü bu

⁶¹ *Akis*, “Trio kuruluyor”, 25 Kasım 1960, 29-30.

⁶² Türkeş’in, DP’nin kapatılmasında başrolü oynadığı iddiası şüphe uyandırmaktadır. Zira 27 Mayıs’ın hemen ardından verdiği röportajda, adil ve serbest seçimlere en kısa sürede gidileceğini ve ülkede demokrasinin devam ettirilmesi amacıyla olduklarını, DP’nin de bu seçimlere katılacağını ifade etmiştir. Ancak Tarık Zafer Tunaya, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ve Sıddık Sami Onar’dan oluşan profesörler heyeti, askeri müdahalenin meşruiyet kazanması için DP iktidarının meşruiyetini kaybettiğinin belirtilmesi gerektiğini tavsiye etmiştir. Bakınız. Özdağ, *Menderes Döneminde*, 249; 27 Mayıs sonrasında DP’nin kapatılmasına yönelik tekliflerin MBK’de kabul görmediği anlaşılmaktadır. DP’nin kapatılmasına sebep olan olay, partinin iki sene boyunca kongresini yapmamasının gerekçe gösterilerek şikâyet edilmesidir. Türkeş ve kendisine yakın olanların, eski iktidar mensuplarından bir kısmını, yurt dışına sürgüne göndermeyi düşündüğü ifade edilmektedir. Bakınız. Bahar, *Alparslan Türkeş*, 146.

iş i tamamlamaya yetmemiştir. “Zaten Türkes’in tehlikeli temayüller sahibi olduğunu belli etmesi temas kurduğu bir takım iyi niyet erbabını kendisinden uzaklaştırmıştı” denilirken, yeni isimlerin bayrağı devraldığı aktarılmaktadır.⁶³ Mecmuanın 2 Aralık 1960 tarihli 336. sayısında da benzer temalar iş lenmiş ve Alparslan Türkes ile Aydın Yalçın ve Ziya Kansu arasında bir bağ kurulurken, bu isimler üzerinden kurulması tasarlanan yeni parti hedef alınmıştır.⁶⁴ Böylece 13 Kasım sonrasında, Alparslan Türkes üzerinden başında yaşanan tartışmaların, belirli bir grubu hedef alma ve Alparslan Türkes’i de bunlara dâhil etme niyeti taşıdığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Alparslan Türkes’in “üstün vasıfları” ve “meziyetleri” de yer alırken, özellikle İnönü’ye olan mesafesinin *Akis* açısından ciddi bir sorun yarattığı da anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Akis mecmuası, kuruluşundan itibaren yeni bir soluk getirme amacını taşıyan ve siyasi yaşamda İnönü ile Tokar arasındaki akrabalık ilişkisinin de hissedildiği bir yayın organıdır. 1954’te yayın hayatına başlayıp, 1967’nin sonuna kadar yayınlarını düzenli olarak sürdüren *Akis*, başlangıçta DP ile CHP arasında tarafsız bir politika güderken, giderek CHP’ye yakınlaşmaya başlamış ve 27 Mayıs’ın hemen öncesinde kapatılmıştır. 27 Mayıs’tan sonra tekrar yayınlanmaya başlayan mecmuada, 27 Mayıs’ın etkili isimlerinden Alparslan Türkes’e de yer verilmiştir.

Alparslan Türkes, askeri müdahalenin ardından üstlendiği görevle birlikte daha önemli bir hale gelmiş ve fikirleriyle de ön plana çıkmıştır. Bu fikirler, Türkiye’yi kalkınmaya götürecektir formülleri içermesi ve Demokrat Parti döneminden kalan kötü etkilerin ortadan kaldırılması bakımından önem taşımaktadır. Toprak reformunun yapılması, tarım kooperatifleri ile köy ünitelerinin kurulması, yedek subay öğretmenlik sisteminin kurulması, idari reformun gerçekleştirilmesi, mesleki ve teknik eğitim ile işçi seferberliğinin ele alınması ve radikal sanayileşme yoluna gidilmesi gibi dinamikler, bu fikirlerin temelini oluşturmaktadır. Devlet Planlama

⁶³ *Akis*, “Maksut bir, rivayet muhtelif”, 28 Kasım 1960, 27.

⁶⁴ *Akis*, “Bir teşebbüsün hikayesi”, 2 Aralık 1960, 7.

Teşkilatı'nın kurulması, bir konservatuar kanunu ile teşkilat projesi ve iş seferberliği adında bir kanun da hazırlanması, DP döneminden kalan Basın Kanununun dönüştürülerek basına ispat hakkı tanınması ve Basın İlân Kurumunun kurularak resmi ilânların dağıtımındaki keyfiliklerin ve usulsüzlüklerin engellenmeye çalışılması Alparslan Türkeş'in öncülük ettiği bazı yeniliklerdir.⁶⁵

Alparslan Türkeş'in fikirleri ve faaliyetleriyle etkili bir konum üstlenmesi, *Akis*'te de yansıma bulmuş ve Türkeş'e yönelik farklı yaklaşımlar ve nitelermeler kullanılmıştır. Bunlardan en bilineni, mecmuanın aynı zamanda yazarı olan Metin Toker'in yaptığı "Necip-Nasır" benzetmesidir. Öte yandan mecmuada Alparslan Türkeş'e yönelik yalnızca sert eleştiriler yer almamıştır. Mecmuaya göre Alparslan Türkeş üstün meziyetli ve kabiliyetli bir askerdir. Başlangıçta yayın politikası, Alparslan Türkeş'ten ziyade Türkeş'i savunan ve basında yer alan Peyami Safa, Aydın Yalçın gibi isimleri hedef almaktadır. Ancak ilerleyen süreçte Alparslan Türkeş'in fikirleri de hedef haline gelmiş, Türkeş'in "İnönü kompleksine" sahip olduğu ileri sürülmüştür.

Akis mecmuası, 27 Mayıs 1960'tan, tasfiyelerin gerçekleştiği Kasım ayının sonuna kadar yaptığı yayınlarda Alparslan Türkeş'i konu edinmiş, bunlar çoğunlukla haber içerikleri olarak yer almıştır. Haberlerin çoğu, Alparslan Türkeş'in fikirlerine yönelik eleştirileri içermektedir. Özellikle *Akis* ile CHP arasındaki bağların farklı niteliği, bu eleştirilerde siyasi bir karşıtlık olduğuna dair yorumları da güçlendirmektedir. Zira iktidarın hemen bırakılmasına, özellikle CHP'ye bırakılmasına karşı çıkan Alparslan Türkeş'e karşı *Akis* mecmuasında ciddi bir karşı propaganda yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmad, Feroz. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014.

Akis. 1. 15 Mayıs 1954.

Akis. 304. 16 Haziran 1960.

⁶⁵ Örtülü, 3 *İhtilalin*, 31.

Akis. 307. 6 Temmuz 1960.

Akis. 309. 20 Temmuz 1960.

Akis. 310. 27 Temmuz 1960.

Akis. 311. 3 Ağustos 1960.

Akis. 314 24 Ağustos 1960.

Akis. 316, 7 Eylül 1960.

Akis. 319, 26 Eylül 1960.

Akis. 329, 11 Kasım 1960.

Akis. 331, 18 Kasım 1960.

Akis. 332, 21 Kasım 1960.

Akis. 333, 25 Kasım 1960.

Akis. 334, 28 Kasım 1960.

Akis. 335, 2 Aralık 1960.

Akyaz, Doğan. *Müdahalelerin Orduya Etkisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Aydemir, Talat. *Hatıratım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Bahar, İlhan. *Alparslan Türkeş ve Ülkücü Hareket: Üçüncü Yol*. İstanbul: Hareket Yayınları, 2011.

Çelebi, Onur. "Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker." Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015.

Doğaner, Yasemin. "İhtilâlin Mantiği." *Türkiye'nin 1960'lı Yılları İçinde*, hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, 99-115. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Er, Ahmet. *Hatıralarım ve Hayatım: 27 Mayıs'tan 12 Eylül'e*. Ankara: Biltek Yayınları, 2006.

Erkanlı, Orhan. *Anılar... Sorunlar... Sorumlular*. İstanbul: Baha Matbaası, 1973.

- Esin, Numan. *Devrim ve Demokrasi: Bir 27 Mayısçının Anıları*. İstanbul: Doğan Kitap, 2005.
- Hale, William. *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*. Çeviren: Ahmet Fethi. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- İpekçi, Abdi ve Ömer Sami Coşar. *İhtilalin İçyüzü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012.
- Kayalı, Kurtuluş. *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Küçük, Yalçın. *Türkiye Üzerine Tezler: 3*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1990.
- Metin, İbrahim. *İhtilalciler Hesaplaşıyor: 27 Mayıs - 14'ler ve Dünder Taşer*. Ankara: Töre Devlet Yayınları, 2012.
- Örtülü, Erdoğan. *3 İhtilalin Hikayesi*. İstanbul: Milli Ülkü Yayınevi, 1966.
- Özdağ, Ümit. *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Boyut Yayınları, 1997.
- Sanlı, Ferim Salim. "13 Kasım 1960 Tasfiyesine Giden Süreçte Alparslan Türkes ve Milli Birlik Komitesi İçinde İhtilaf." *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 27 (Bahar 2018): 213-249.
- Şahin, Meltem. "27 Mayıs Darbesi'nin Meşruiyetini Sağlamaya Çalışan Öncü Gazetesinin YTP ve TİP Çizgisindeki Değişimi." *Erciyes İletişim Dergisi*. 6/1 (Ocak 2019): 743-760. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.471120>
- Taşkın, Yüksel ve Suavi Aydın. *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Taylak, Muammer. *27 Mayıs ve Türkes*. İstanbul: Hamle Yayınları, 1994.
- Tokatlı, Şule. "Metin Toker ve Akis Ekseninde Türk Siyasi Hayatına Bakış." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018.
- Toker, Metin. "Akis'in Hikâyesi 1954-1968." *Akis*, 31 Aralık 1967.
- Toker, Metin. "Bir Adam." *Akis*, 18 Kasım 1960.

Toker, Metin. "Biz Bunlarla Başa Çıkabiliriz." *Akis*, 3 Ağustos 1960.
Turgut, Hulusi. *Şahinlerin Dansı: Alparslan Türkeş'in Anıları*. İstanbul: ABC Basın Ajans Yayınları, 1995.

ETİK: Bu makale, yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ETHIC: This article has been prepared in accordance with research and publication ethics, according to the author's statement at the application stage.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; çalışmanın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.

CONFLICT OF INTEREST AND FINANCIAL CONTRIBUTION DECLARATION: According to the author's statement at the application stage; There is no financial contribution or other conflict of interest possibility (potential) and relationship area that should be known about the objectivity of the study.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.